

Małgorzata Skawińska

Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2015 r., II KK 171/15*

1. Skoro szkoda została w części naprawiona, oczywistym jest, że obowiązek orzekany na podstawie art. 46 § 1 k.k. może dotyczyć tylko tej jej części, która naprawiona nie została, gdyż regulacja ta ma na celu odtworzenie stanu sprzed powstania szkody i nie może prowadzić do bezpodstawnego wzbogacenia pokrzywdzonego.

2. Obowiązek naprawienia szkody, przewidziany w unormowaniu art. 46 § 1 k.k., nie ma charakteru represji i zmierza jedynie do wyrównania straty, która wynikła z przestępstwa. Zatem odnosi się on tylko do szkody realnie wyrządzonej, a więc takiej, której nie naprawiono (w całości lub w części). Naprawienie szkody, o którym mowa w art. 46 § 1 k.k., to w szczególności wyrównanie straty, którą pokrzywdzony poniósł (*arg. ex art. 361 § 2 k.c.*).

3. Przy ustalaniu wysokości szkody, która powstała w wyniku przestępstwa, należy brać pod uwagę nie tylko obiektywną wartość skradzionych przedmiotów, ale również konieczne jest uwzględnienie wartości skradzionego mienia, które zostało odzyskane przez pokrzywdzonego, o ile naturalnie przedmioty odzyskane nie zostały zniszczone, uszkodzone, czy też zużyte. Słowem, sąd karny musi uwzględnić w chwili wyrokowania rozmiary już pokrytej szkody, w szczególności zaś wartość uprzednio odzyskanego w stanie niepogorszonym mienia.

W glosowanym orzeczeniu Sąd Najwyższy rozstrzygał niezwykle istotną – z punktu widzenia praktyki – kwestię sposobu ustalania przez sąd karny zakresu obowiązku naprawienia szkody na podstawie art. 46 § 1 k.k. Zgodnie

---

* LEX nr 1750143.

z przyjętą przez Sąd Najwyższy wykładnią, obowiązek naprawienia szkody nie ma charakteru represji i zmierza jedynie do wyrównania straty, która wynikła z przestępstwa. Tym samym, sąd karny musi uwzględnić w chwili wyrokowania rozmiary już pokrytej szkody.

Impulsem do rozważań nad problematyką karnoprawego obowiązku naprawienia szkody stał się nieskomplikowany stan faktyczny. Wobec Sylwestra K.Z. – oskarżonego o dokonanie w dn. 19 października 2011 r. zaboru w celu przywłaszczenia rzeczy o wartości 3148 zł oraz w dn. 25 października 2011 r. rzeczy o wartości 2606 zł, Sąd Rejonowy orzekł – obok kary pozbawienia wolności – obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwami w całości poprzez zapłatę na rzecz pokrzywdzonej firmy kwoty 3148 zł oraz 2606 zł. Na podstawie art. 521 § 1 k.p.k., Prokurator Generalny wniósł kasację w tej sprawie, zaskarżając powyższy wyrok w części dotyczącej rozstrzygnięcia w zakresie nałożonego obowiązku naprawienia szkody na rzecz pokrzywdzonego w kwocie 2606 zł, na korzyść oskarżonego. Autor kasacji zarzucił rażące naruszenie art. 46 § 1 k.k., polegające na uwzględnieniu wadliwego z racji nieprecyzyjności wniosku prokuratora, zawartego w akcie oskarżenia, i orzeczeniu obowiązku naprawienia szkody przez zapłatę na rzecz pokrzywdzonego kwoty 2606 zł w sytuacji, gdy zabrane w celu przywłaszczenia na szkodę pokrzywdzonego mienie tej wartości zostało odzyskane w całości w stanie nienaruszonym. Sąd Najwyższy po rozpoznaniu kasacji uchylił zaskarżony wyrok w części dotyczącej orzeczenia o obowiązku naprawienia szkody na rzecz pokrzywdzonego kwocie 2606 zł.

Stanowisko Sądu Najwyższego należy uznać za słuszne i uzasadnione. Lektura uzasadnienia daje natomiast asumpt do podjęcia – po raz kolejny – rozważań na temat definicji szkody i jej zakresu na gruncie art. 46 k.k.

W piśmiennictwie prawa karnego niemało miejsca poświęcono problematyce obowiązku naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem, tak w zakresie charakteru prawnego, jak również funkcji oraz celów tej instytucji². Z uwagi na ograniczone ramy niniejszej glosy nie sposób przedsta-

---

² Szerzej o obowiązku naprawienia szkody zob. opracowania zamieszczone w książce: *Karnomaterialne i procesowe aspekty naprawienia szkody*, red. Z. Cwiakalski, G. Artymiak, Warszawa 2010; A. Bulsiewicz, D. Kala, *Zasądzenie odszkodowania z urzędu w polskim procesie karnym*, w: *Kompensacyjna funkcja prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Prof. Zbigniewa Gostyńskiego*, red. S. Waltoś, B. Nita, P. Trzaska, M. Żurek, Kraków 2002; R. Giętkowski, *Hierarchia funkcji karnoprawnego obowiązku naprawienia szkody i jej znaczenie w praktyce*, „Palestra” 2003, nr 11–12; Z. Gostyński, *Obowiązek naprawienia szkody w nowym ustawodawstwie karnym*, Za-

więc wyników toczącej się w literaturze dyskusji oraz prezentowanych w jej ramach poglądów. Dlatego też zasadnicza uwaga zostanie skoncentrowana na próbie ustalenia definicji szkody, która w prawie karnym wywołuje spore kontrowersje, a bez której rozważenie prawidłowości stanowiska Sądu Najwyższego, zaprezentowanego w glosowanym orzeczeniu, nie byłoby możliwe.

Zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie w sposób szczególny podkreśla się kompensacyjną funkcję omawianego środka, dzięki któremu – w konkretnych stanach faktycznych – w postępowaniu karnym mogą być uwzględnione interesy pokrzywdzonych przestępstwem³. Choć, jako regułę wskazuje się całościowe pokrycie szkody, to ustawodawca dopuszcza możliwość orzeczenia obowiązku naprawienia szkody tylko w części. W judykaturze prezentowany jest pogląd, zgodnie z którym odstępowanie przez sąd od zobowiązania do naprawienia szkody w całości może występować przede wszystkim w następujących wypadkach:

- 1) ujawniony w sprawie materiał dowodowy nie pozwala na ustalenie tej szkody w całej wysokości;
- 2) szkoda została uprzednio w części już naprawiona;
- 3) naprawienie szkody w całości byłoby nierealne;
- 4) zachowanie się pokrzywdzonego przed popełnieniem przestępstwa czy w czasie popełnienia przestępstwa nie uzasadnia naprawienia mu szkody w całości;
- 5) sam pokrzywdzony przyczynił się do powstania szkody⁴.

---

kamycze 1999; T. Grzegorzczak, *Zobowiązanie sprawcy przestępstwa do naprawienia szkody lub uiszczenia nawiązki w trybie art. 46 k.k.*, „Przegląd Sądowy” 2009, nr 1; B. Janiszewski, *Naprawienie szkody a cele wymiaru kary, w: Kompensacyjna funkcja prawa karnego, Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Gostyńskiego*, red. S. Waltoś, B. Nita, P. Trzaska, M. Żurek, Kraków 2002; B. Janiszewski, *Kompensacja szkód jako zadanie prawa karnego*, w: *Księga jubileuszowa z okazji 15-lecia Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego*, red. Z. Ofiarski, Szczecin 2004; B. Kolasiński, *Szkoda w rozumieniu art. 46 § 1 k.k.*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 4; B. Kolasiński, *Obowiązek naprawienia szkody (art. 46 § 1 k.k.) – zasady ustalania jej wysokości*, „Monitor Prawniczy” 2001, nr 8; M. Łukaszewicz, A. Ostapa, *Obowiązek naprawienia szkody – wybrane zagadnienia*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 9; A. Marek, T. Oczkowski, *Obowiązek naprawienia szkody jako środek karny*, w: *System Prawa Karnego. Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie. Tom VI*, red. M. Melezini, Warszawa 2010; A. Muszyńska, *Naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem*, Warszawa 2010; M. Szewczyk, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1–116 k.k.*, red. A. Zoll, Warszawa 2012.

³ M. Szewczyk, w: *Kodeks...*, s. 712.

⁴ Postanowienie SN z 11 V 2012 r., IV KK 365/11, „Biuletyn Prawa Karnego” 2012, nr 8.

W glosowanym orzeczeniu Sąd Najwyższy – na gruncie uprzednio obowiązujących przepisów⁵ – stwierdził, iż obowiązek naprawienia szkody, przewidziany w art. 46 § 1 k.k., nie ma charakteru represji i zmierza jedynie do wyrównania straty, która wynikała z przestępstwa. W stanie faktycznym niniejszej sprawy, szkoda wyrządzona przestępstwem została częściowo naprawiona poprzez fakt odzyskania przez pokrzywdzonego części mienia, tj. odzieży utraconej wskutek kradzieży z dn. 25 października 2011 r. Za słuszną i konieczną należy zatem uznać decyzję Sądu Najwyższego co do zrewidowania stanowiska Sądu Rejonowego w zakresie wysokości szkody podlegającej naprawieniu. W tym miejscu należałoby natomiast postawić pytanie, czy odzyskanie mienia jest wystarczającą przesłanką do stwierdzenia, iż szkoda w tym zakresie została naprawiona.

Sąd Najwyższy w sposób prawidłowy uznał, iż „przy ustalaniu wysokości szkody, która powstała w wyniku przestępstwa, należy brać pod uwagę nie tylko obiektywną wartość skradzionych przedmiotów, ale również konieczne jest uwzględnienie wartości skradzionego mienia, które zostało odzyskane przez pokrzywdzonego, o ile naturalnie przedmioty odzyskane nie zostały zniszczone, uszkodzone czy też zużyte”. Nie ulega przecież wątpliwości, iż warunkiem orzeczenia obowiązku naprawienia szkody jest jej istnienie w czasie orzekania⁶. Tym samym, jeżeli – zgodnie z treścią protokołu oraz w oparciu o zeznania świadka – ustalono, iż szkoda została w części naprawiona, sąd karny powinien uwzględnić w chwili wyrokowania rozmiary już pokrytej szkody, w szczególności wartość uprzednio odzyskanego w stanie niepogorszonym mienia. Pojawia się jednak wątpliwość dotycząca ustalenia wysokości naprawionej szkody. Czy rzeczywiście wartość odzyskanych towarów odpowiadać będzie wartości skradzionego mienia i czy na pewno wystarczające jest, aby przedmioty odzyskane nie zostały zniszczone, uszkodzone czy też zużyte, szczególnie, gdy do wyrządzenia szkody dochodzi w ramach prowadzonej działalności gospodarczej? Nietrudno wyobrazić sobie, iż ukradzione towary powróciły do pokrzywdzonego po upływie dłuższego czasu, po zakończeniu sezonu a być może nawet po upływie terminu przydatności do spożycia. Spadek wartości towarów jest zjawiskiem powszechnym dla branży odzieżowej, obuwniczej, elektronicznej, a szczególnie spożywczej. W niniejszej sprawie sąd nie pochylił się nad tą kwestią i z pewnym automatyzmem przyjął, iż odzyskanie tych samych towarów,

⁵ Glosowany wyrok został wydany na gruncie stanu prawnego sprzed nowelizacji Kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r., która zmieniła brzmienie art. 46 k.k. z dniem 1 lipca 2015 r.

⁶ M. Szewczyk, w: *Kodeks...*, s. 716.

w stanie nie pogorszonym, zrekompensuje w całości wyrządzoną przestępstwem szkodę. Takie stanowisko zdecydowanie nie koresponduje z wyrażonym przez Sąd Najwyższy poglądem, iż sąd powinien brać pod uwagę obiektywną wartość skradzionych przedmiotów oraz wartość skradzionego mienia, które zostało odzyskane przez pokrzywdzonego.

Reasumując tę część rozważań, należy zgodzić się ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, iż „obowiązek orzekany na podstawie art. 46 § 1 k.k. może dotyczyć tylko tej jej części, która naprawiona nie została, gdyż regulacja ta ma na celu odtworzenie stanu sprzed powstania szkody i nie może prowadzić do bezpodstawnego wzbogacenia pokrzywdzonego”. Warto pamiętać, że stwierdzenia te dotyczą stanu majątkowego pokrzywdzonego – zwrot zabranego mienia nie zawsze będzie oznaczał wyrównanie poniesionej straty.

W dalszej części wyводу Sąd Najwyższy stawia tezę, iż obowiązek odnosi się tylko do szkody realnie wyrządzonej, a więc takiej, której nie naprawiono (w całości lub w części). Zgodnie z prezentowanym w komentowanym orzeczeniu poglądem naprawienie szkody, o którym mowa w art. 46 § 1 k.k., to w szczególności wyrównanie straty, którą pokrzywdzony poniósł (*argumentum ex art. 361 § 2 Kodeksu cywilnego*). Użycie przez Sąd Najwyższy wyrażenia „w szczególności” pozwala wysunąć tezę, iż naprawienie szkody nie następuje wyłącznie poprzez wyrównanie poniesionej straty, z czym niewątpliwie należy się zgodzić. Wydaje się zatem, iż Sąd Najwyższy opowiada się za stanowiskiem, że zakres szkody obejmuje zarówno *damnum emergens* (szkoda rzeczywista), jak i *lucrum cessans* (utracone korzyści)⁷. Prawdliwość postawionej tezy potwierdza także powołanie przez Sąd Najwyższy wprost przepisu art. 361 § 2 k.c.⁸, a zatem regulacji statuującej zakres pojęcia szkody w prawie cywilnym. Choć na gruncie niniejszego stanu faktycznego trudno jest mówić o jakichkolwiek utraconych korzyściach, to takiej sytuacji wykluczyć nie można. Wystarczyłoby bowiem, by skradzione rzeczy były przedmiotami przeznaczonymi do wykonywania pracy zarobkowej czy świadczenia usług. Wówczas, sąd orzekający przy ustalaniu wysokości poniesionej szkody, winien nie tylko wziąć pod uwagę poniesioną stratę, ale również korzyści, które mógłby pokrzywdzony osiągnąć, gdyby mu szkody przestępstwem nie wyrządzono, oczywiście po uprzedniej wnikliwej analizie stopnia prawdopodobieństwa ich uzyskania.

⁷ Tak m.in.: P. Kozłowska-Kalisz, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, LEX 2015 (wersja elektroniczna); N. Kłaczyńska, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, LEX 2012 (wersja elektroniczna).

⁸ Ustawa z dn. 23 IV 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93.

W tym miejscu wspomnieć należy, iż z dniem 1 lipca 2015 r., w związku z nowelizacją Kodeksu karnego, treść art. 46 k.k. uległa modyfikacji⁹. Regulacja ta była przedmiotem rewolucyjnej zmiany, która – w zamyśle prawodawcy – ma za zadanie wpłynąć pozytywnie na praktykę orzeczniczą w zakresie orzekania obowiązku naprawienia szkody.

W pierwszej kolejności wskazać należy, iż środek w postaci obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę – w celu wzmocnienia jego restytucyjnego charakteru – został wyłączony z katalogu środków karnych i umieszczony w nowym rozdziale Va, obejmującym przepadek i środki kompensacyjne. W dalszym ciągu sąd karny jest pozbawiony możliwości stosowania przepisów prawa cywilnego o zasądzeniu renty, natomiast – zgodnie z postulatami części doktryny – ustawodawca zdecydował się na rezygnację z wyłączenia w zakresie przedawnienia roszczeń. Ponadto, w dodanym art. 46 § 3 k.k. uregulowana została możliwość dochodzenia niezaspokojonej części roszczenia w drodze postępowania cywilnego. Zasadniczej zmianie uległy również przesłanki orzeczenia nawiazki oraz jej wysokość. Zgodnie z aktualnym brzmieniem art. 46 § 2 k.k. sąd może orzec nawiazkę w wysokości do 200 000 zł na rzecz pokrzywdzonego, a w razie jego śmierci w wyniku popełnionego przez skazanego przestępstwa – na rzecz osoby najbliższej, której sytuacja życiowa wskutek śmierci pokrzywdzonego uległa znacznemu pogorszeniu, w przypadku, gdy orzeczenie obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę jest znacznie utrudnione.

Nie bez znaczenia dla procesowych możliwości uzyskania przez pokrzywdzonego w ramach procesu karnego rekompensaty z tytułu szkody wyrządzonej przestępstwem pozostaje decyzja ustawodawcy w przedmiocie rezygnacji z instytucji powództwa adhezyjnego. Jedyne tytułem przypomnienia należy wskazać, iż do czasu nowelizacji Kodeksu karnego oraz Kodeksu postępowania karnego alternatywą w stosunku do wniosku o orzeczenie obowiązku naprawienia szkody było wystąpienie przez pokrzywdzonego z powództwem cywilnym. W świetle obowiązujących przepisów – zgodnie z postulatami przedstawicieli judykatury i piśmiennictwa – wachlarz ewentualnych uprawnień pokrzywdzonego został w sposób istotny ograniczony. Zabieg ten, zgodnie z intencją prawodawcy, miał za zadanie ułatwić realizację głównego celu nowego środka kompensacyjnego, urzeczywistniającego się w zmierzaniu do zapewnienia pokrzywdzonemu pełne-

---

⁹ Ustawa z dn. 20 II 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2015, poz. 396.

go zaspokojenia roszczeń cywilnoprawnych, wynikających z popełnionego przestępstwa¹⁰.

Konkludując, uważam za słuszny pogląd Sądu Najwyższego, iż przy orzekaniu przez sąd obowiązku naprawienia szkody, należy wziąć pod uwagę obiektywną wartość skradzionych przedmiotów oraz wartość skradzionego mienia, które zostało odzyskane przez pokrzywdzonego, z tym zastrzeżeniem, że odzyskane przedmioty nie tylko nie mogły ulec zniszczeniu, uszkodzeniu czy też zużyciu, ale również i przede wszystkim ich wartość w momencie odzyskania powinna odpowiadać wartości z czasu wyrządzenia szkody. Komentowane orzeczenie oraz zawarte w niniejszej glosie rozważania zachowują aktualność na gruncie aktualnie¹¹ obowiązujących przepisów.

Commentary to the Supreme Court decision of 25 June 2015, II KK 171/15

Summary

The commentary discusses the Supreme Court opinion expressed in decision of 25 June 2015, II KK 171/15, regarding the obligation to redress damage on the basis of Article 46 of the Polish Criminal Code in case in which the damage was partially compensated. In the publication the analysis of the concept of damage was presented, indicating that it refers to damage actually suffered (*damnum emergens*) and also to lost profits (*lucrum cessans*). Furthermore, in accordance to the author's opinion, when the court decides to impose the obligation to redress damage, all circumstances of the case, especially the extend of the damage already compensated, have to be taken into account. In general, author agrees with the opinion of the Supreme Court expressed in the commented decision, but she points out that, in similar cases, it is necessary to determine the actual, real value of recovered property.

Key words: compensation of damage, obligation to redress the damage in whole or in part

Małgorzata Skawińska – Wyższa Szkoła Prawa i Administracji Przemysł-Rzeszów, Katedra Prawa Karnego (doktorantka).

---

¹⁰ Zob. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2393, Sejm VII kadencji, cz. 1, s. 28–29, < www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393 >.

¹¹ Tj. na dzień 1 marca 2016 r.